

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده پردیس آموزش های نیمه حضوری

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته روابط بین الملل

عنوان

تأثیر ثبات کردستان عراق بر منطقه

استاد راهنما:

دکتر اصغر جعفری ولدانی

استاد مشاور:

دکتر حسین سلیمی

پژوهشگر:

مهدی دلیریان

تابستان ۱۳۹۱

چکیده:

مطالعات منطقه ای در جهان پس از جنگ سرد برای پژوهشگران روابط بین الملل که در پی تبیین امور امنیتی معاصر هستند به یک سطح تحلیل تبدیل شده است. در این میان مکتب کپنهاگ با تبیین نوین از امنیت در قالب مطالعه چند بعدی امنیت و تکیه بر عامل جغرافیا و تاریخ و عوامل مادی و ذهنی در درک امنیت و دکترین وابستگی متقابل امنیتی دولت‌ها در سطح منطقه ای و جهانی در چهارچوب مجموعه امنیتی منطقه ای بستر مطالعاتی جدیدی را در مطالعات منطقه ای و امنیتی گشوده است.

تشکیل حکومت اقلیم کردستان بر مبنای هویت کردی و با دخالت یک بازیگر جهانی (آمریکا) و در سایه تحولات جهانی بعد از ۱۱ سپتامبر شکل گرفته است. حکومت اقلیم کردستان تنها منطقه ای در قانون اساسی عراق فدرال است که بر مبنای فدرالیسم اداره میشود. بررسی تاثیر شکل گیری حکومت اقلیم کردستان عراق بر کشورهای دارای اقلیت کرد در منطقه و نقش تاثیر گذار دو کشور آمریکا و اسرائیل در معادلات امنیتی منطقه در چهارچوب مکتب کپنهاگ و مجموعه امنیتی منطقه ای ملاک اصلی تحقیق بوده است.

شکل گیری و سیاستهای اعمالی حکومت اقلیم کردستان با توجه به جغرافیای منطقه و تاریخ شکل گیری ناسیونالیسم کردی باعث تشدید نگرانی های کشورهای دارای اقلیت کرد منطقه در جنبه های نظامی-اطلاعاتی ، سیاسی-اجتماعی و اقتصادی شده و معادلات منطقه ای موجب عدم شکل گیری یک همکاری جمعی در مدیریت این نگرانی ها شده است.

کلید واژه ها : حکومت اقلیم کردستان، فدرالیسم ، مجموعه امنیتی منطقه ای ، مکتب کپنهاگ

فهرست مطالب

عنوان ..... صفحه

فصل اول: کلیات

- ۱-۱- بیان مساله ۱
- ۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق ۲
- ۱-۳- سوالات تحقیق ۲
- ۱-۴- فرضیات تحقیق ۲
- ۱-۵- هدف تحقیق ۳
- ۱-۶- ادبیات موجود ۳
- ۱-۷- تعریف مفاهیم ۵
- ۱-۸- روش پژوهش و گردآوری داده ها ۶
- ۱-۹- مشکلات و تنگناهای احتمالی تحقیق ۶
- ۱-۱۰- سازماندهی تحقیق ۷

فصل دوم: مبانی نظری

- ۲-۱- چشم اندازهای نظری درباره امنیت پس از جنگ سرد ۹
- ۲-۲- مکتب کپنهاگ ۱۱

- ۱-۲-۲-۱- مبانی هستی شناسی..... ۱۱
- ۲-۲-۲- مبانی شناخت (معرفت) شناسی..... ۱۳
- ۳-۲-۲- امنیت..... ۱۴
- ۴-۲-۲- فرد و دولت..... ۱۴
- ۵-۲-۲- امنیت ملی و ماهیت دولت..... ۱۵
- ۶-۲-۲- ایده دولت..... ۱۷
- ۷-۲-۲- نهادهای دولت..... ۱۹
- ۸-۲-۲- زیرساخت عینی دولت..... ۱۹
- ۹-۲-۲- مفهوم امنیتی ساختن..... ۲۰
- ۱۰-۲-۲- امنیت منطقه ای..... ۲۲
- ۱۱-۲-۲- آنارشی در مکتب کینهاگ..... ۲۵
- ۳-۲- ساختارهای مجموعه های امنیتی..... ۲۶
- ۱-۳-۲- دولتهای مدرن، پیشامدرن و پسامدرن..... ۲۷
- ۲-۳-۲- امنیت در سطح منطقه ای..... ۲۸
- ۳-۳-۲- متغیرهای اصلی نظریه مجموعه امنیتی منطقه ای..... ۲۹
- ۴-۳-۲- انواع مجموعه های امنیتی..... ۳۰
- ۴-۲- تهدیدهای امنیتی..... ۳۲
- ۱-۴-۲- تهدید نظامی..... ۳۲
- ۲-۴-۲- معمای دفاع -امنیت..... ۳۳

۳۳	..... ۲-۴-۳- معمای قدرت - امنیت
۳۵	..... ۲-۴-۴- تهدید سیاسی
۳۶	..... ۲-۴-۵- تهدید اجتماعی
۳۶	..... ۲-۴-۶- تهدید اقتصادی
۳۷	..... ۲-۴-۷- تهدید زیست محیطی
۳۷	..... ۲-۴-۸- نحوه عملکرد تهدیدات

فصل سوم: تحولات کردستان عراق

۳۹	..... ۳-۱- جغرافیای تاریخی-سیاسی کردستان
۴۱	..... ۳-۱-۱- پراکندگی جغرافیای قوم کرد
۴۲	..... ۳-۱-۲- نژاد و زبان
۴۴	..... ۳-۱-۳- قراردادهای قصر شیرین و ارزنه الروم
۴۵	..... ۳-۱-۴- تاریخچه قوم کرد از ۱۹۱۹م.
۵۲	..... ۳-۱-۵- انفال
۵۲	..... ۳-۲- کردستان عراق
۵۴	..... ۳-۲-۱- جمعیت کردهای عراق
۵۴	..... ۳-۲-۲- روند تاریخی شکل گیری حکومت منطقه کردستان
۵۹	..... ۳-۲-۳- تعامل کردها با سایر گروهها و احزاب عراقی

- ۶۲ ..... ۳-۲-۴- احزاب سیاسی در اقلیم کردستان
- ۶۲ ..... ۳-۲-۵- حزب دمکرات کردستان
- ۶۳ ..... ۳-۲-۶- اتحادیه میهنی کردستان
- ۶۴ ..... ۳-۲-۷- حرکت گوران (تغییر)
- ۶۵ ..... ۳-۲-۸- احزاب اسلامی در کردستان عراق
- ۶۷ ..... ۳-۲-۹- حرکت اسلامی کردستان
- ۶۸ ..... ۳-۲-۱۰- جماعت اسلامی کردستان
- ۷۰ ..... ۳-۲-۱۱- اتحاد اسلامی
- ۷۲ ..... ۳-۲-۱۲- اقلیتها در کردستان عراق
- ۷۲ ..... ۳-۲-۱۳- ترکمن ها
- ۷۴ ..... ۳-۲-۱۴- یزدی ها
- ۷۵ ..... ۳-۲-۱۵- مسیحیان
- ۷۶ ..... ۳-۳- ساختار حکومت اقلیم کردستان
- ۷۶ ..... ۳-۳-۱- فدرالیسم
- ۷۸ ..... ۳-۳-۲- حکومت منطقه کردستان عراق در قانون اساسی عراق
- ۸۴ ..... ۳-۳-۳- اقتصاد منطقه کردستان
- ۸۶ ..... ۳-۳-۴- دستاوردهای سیاسی و اقتصادی حکومت منطقه کردستان و کاستی ها

۸۶ ..... ۳-۳-۵-عدم شفافیت سیاسی و اقتصادی.....

۸۷ ..... ۳-۳-۶-فساد مالی.....

۸۸ ..... ۳-۳-۷-پارلمان کردستان و انتخابات.....

۹۰ ..... ۳-۳-۸-انتخابات ۲۰۰۹م.....

فصل چهارم: عوامل تاثیر گذار بر زیر مجموعه امنیتی کردستان

۹۲ ..... ۴-۱-کرکوک.....

۹۳ ..... ۴-۱-۱-استدلال جغرافیایی و زمین شناختی.....

۹۳ ..... ۴-۱-۲-استدلال جمعیتی.....

۹۴ ..... ۴-۱-۳-استدلال تاریخی.....

۹۴ ..... ۴-۱-۴-استدلال اخلاقی.....

۹۵ ..... ۴-۱-۵-ماده ۱۴۰ قانون اساسی عراق درباره کرکوک.....

۹۶ ..... ۴-۱-۶-کمیته ماده ۱۴۰.....

۹۸ ..... ۴-۲-احزاب کردی در ایران.....

۹۸ ..... ۴-۲-۱-حزب دمکرات کردستان ایران.....

۱۰۳ ..... ۴-۲-۲-حزب پ.ک.ک p.k.k.....

۳-۲-۴- موضع گیری های p.k.k در برنامه و اساسنامه حزب ۱۰۵

فصل پنجم: زیر مجموعه امنیتی کردستان

۱-۵- زمینه های تأثیر گذاری تشکیل اقلیم کردستان بر کشورهای ایران ، ترکیه و سوریه ۱۰۷

۱-۱-۵- جنبه نظامی - اطلاعاتی ۱۰۷

۲-۱-۵- جنبه های سیاسی - اجتماعی ۱۰۸

۳-۱-۵- جنبه اقتصادی ۱۱۰

۲-۵- زیر مجموعه امنیتی منطقه کردستان ۱۱۱

۱-۲-۵- جغرافیای زیر مجموعه ۱۱۱

۱-۱-۲-۵- سطح داخلی ۱۱۴

۱-۱-۱-۲-۵- ایران ۱۱۴

۱-۱-۱-۲-۵- روابط ایران و کردهای عراق قبل از انقلاب ۱۱۴

۲-۱-۱-۲-۵- روابط احزاب کردی عراق و جمهوری اسلامی ایران تا ۱۹۹۱ م ۱۱۸

۳-۱-۱-۲-۵- اتحادیه میهنی ۱۱۹

۲-۱-۱-۲-۵- وضعیت کردها در داخل ایران ۱۲۰

۲-۱-۲-۵- ترکیه ۱۲۲

۱۲۵	..... ۳-۱-۱-۲-۵- سوریه
۱۲۸	..... ۲-۱-۲-۵- سطح منطقه ای
۱۲۹	..... ۱-۲-۱-۲-۵- دیدگاه اقلیم کردستان
۱۳۰	..... ۲-۲-۱-۲-۵- دیدگاه ترکیه
۱۳۱	..... ۳-۲-۱-۲-۵- دیدگاه ایران
۱۳۱	..... ۴-۲-۱-۲-۵- دیدگاه اسرائیل
۱۳۴	..... ۱-۴-۲-۱-۲-۵- اسرائیل و آغاز روابط جدید با کردها
۱۳۹	..... ۲-۴-۱-۲-۵- فعالیتهای اطلاعاتی و امنیتی
۱۴۰	..... ۳-۴-۱-۲-۵- فعالیتهای سیاسی
۱۴۴	..... ۳-۱-۲-۵- سطح جهانی
۱۴۴	..... ۲-۱-۲-۵- دیدگاه آمریکا
<i>فصل ششم</i>	
۱۴۸	..... نتیجه گیری
۱۵۶	..... فهرست منابع

۱-۱- بیان مساله

هویت خواهی رو به رشد قوم کرد در سایه تحولات جهانی و رویکردهای نوین در زمینه حق تعیین سرنوشت و دخالت آمریکا در منطقه جغرافیای که ارتباط مستقیم با کردها داشت با پیشینه تاریخی از هویت خواهی کردها و مبارزات آنها پیوند خورده است. شکل گیری حکومت اقلیم کردستان در این میان موجب تشدید حساسیتهای کشورهای دارای اقلیت کرد در این حوزه جغرافیای شده است. کشورهای که دارای پیشینه ی از جنبشها و قیامهای ناسیونالیستی کردها در درون مرزهای خود بوده اند.

شکل گیری حکومت اقلیم کردستان به صورت دو فاکتو از سال ۱۹۹۱ م و تشکیل یک حکومت فدرال در عراق بعد از حمله آمریکا و سقوط صدام در سال ۲۰۰۳ م راه را برای قانونی شدن حکومت اقلیم کردستان در چهارچوب عراق فدرال هموار نمود. در طی دو دهه ی گذشته حکومت اقلیم کردستان گام در راه توسعه سیاسی- اقتصادی -امنیتی گذاشته است که تأثیرات آن در منطقه تحت حاکمیت اقلیم در حال حاضر مشهود می باشد. تأثیرات این شکل گیری و توسعه بر روی کشورهای همسایه که دارای اقلیت کرد هستند موجب تشدید نگرانی ها امنیتی و شکل گیری دیدگاهها و منافع گاه مشترک و گاه متناقض شده است. هدف تحقیق بررسی تأثیرات نظامی - امنیتی، سیاسی- اجتماعی و اقتصادی بر دیدگاهها و منافع کشورهای همسایه با تاکید بر ایران و ترکیه بوده است. در این راستا دیدگاهها و منافع ۲ بازیگر تأثیر گذار و دارای منافع خاص یعنی آمریکا و اسرائیل و مهمترین احزاب کرد مخالف ایران و ترکیه بررسی شده است. چهارچوب نظری تحقیق بر روی اهمیت

منطقه گرایی و طبق آرای مکتب کپنهاگ و نظریه زیر مجموعه امنیتی منطقه ای بیان شده است. که در آن منطقه کردستان شامل ۳ کشور هم مرز با اقلیم کردستان عراق که شامل کشورهای ایران، ترکیه و سوریه میشود و آمریکا و اسرائیل بعنوان کشورهای صاحب نفوذ بنام " زیر مجموعه امنیتی کردستان" نام گذاری شده است.

۲-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق

تجدید حیات هویت خواهی کردی در چهارچوب تحولات جهانی و در حوزه جغرافیایی- تاریخی شمال خاورمیانه که محل تجمع این اقلیت قومی میباشد و شکل گیری حکومتی بر مبنای هویت کردی در شمال عراق و در همسایگی جغرافیایی و هویتی اقلیتهای کرد در ایران، ترکیه و سوریه دارای تاثیرات امنیتی، سیاسی- اجتماعی و اقتصادی بر منافع و دیدگاه های این کشورها بوده است. همچنین تاثیری که آمریکا بعنوان یک بازیگر جهانی در تشکیل و تداوم حکومت کردی در شمال عراق داشته و نقش آفرینی کشورهای مانند اسرائیل و همچنین احزاب کرد مسلح در منطقه و موارد مناقشه آمیزی مانند موضوع کرکوک و منابع هیدروکربنی و انرژی که همگی این موضوعات دارای پیشینه تاریخی قوی در منطقه میباشد نشان از اهمیت و ضرورت تحقیق میباشد.

۳-۱- سوالات تحقیق

سوال اصلی:

وضعیت سیاسی کردستان عراق چه تاثیری بر امنیت کشورهای دارای اقلیت کرد در منطقه دارد؟

سوال فرعی:

تاثیر روند شکل گیری زیر مجموعه امنیتی کردستان بر روی دیدگاه و منافع کشورهای ایران، ترکیه، آمریکا و اسرائیل چگونه بوده است؟

۴-۱- فرضیات تحقیق:

فرضیه اصلی:

تشکیل یک حکومت با ثبات توسط کردها در شمال عراق موجب تشدید نگرانی های امنیتی (نظامی، سیاسی - اجتماعی) کشورهای دارای اقلیت کرد منطقه گشته است.

فرضیه فرعی :

زیر مجموعه امنیتی کردستان با توجه به ذهنیت غالب دولتهای ایران و ترکیه و دید امنیتی به مساله کرد در مواردی مانند شکل گیری حکومت مستقل کردی و مبارزه با احزاب مسلح کرد مخالف خود و نفوذ اسرائیل در منطقه موجب اشتراک در دیدگاهها و منافع شده است. اما این اشتراک منافع و دیدگاه ها موجب شکل گیری یک اتحادیه همگرا و تغیر قواعد بازی یعنی بازی با حاصل جمع صفر در روابط آنها نشده است .

۵-۱- هدف تحقیق:

با توجه به اهمیت تحولات شمال عراق بر امنیت کشورهای پیرامون آن و بخصوص تاثیرات آن بر اقلیت کرد حاضر در این کشورها و درک این تاثیرات برای شناخت چگونگی مدیریت درست آن در ۳ سطح داخلی منطقه ای و بین المللی و شناخت خطرات و فرصتهای که این امر در پی داشته است. پی به اهمیت موضوع میبریم. شناخت تاثیرات شکل گیری حکومت اقلیم کردستان بر منافع و دیدگاه های کشورهای در گیر و ذی نفع در زیر مجموعه هدف اصلی تحقیق بوده است .

۶-۱- ادبیات موجود:

ادبیات موجود در مورد کردها و کردستان شامل طیفی از کتب تاریخی - تحلیلی و کتب سیاسی - اجتماعی میشود. که در بیشتر این کتب و تحقیقات نظر بر کردستان بزرگ در چهارچوب جغرافیایی-سیاسی و هویتی و فرهنگی بوده است.

کتاب " تاریخ معاصر کرد " اثر " دیوید مک داوول " یکی از کتابهای جدیدتر در مورد تاریخ معاصر کردهاست . کتاب علاوه بر جنبه تاریخی حاوی تحلیل های سیاسی- اقتصادی در مورد کردستان و کردهاست. کتاب به ۵ بخش است که مهمترین موضوعاتی که در این بخشها آمده است عبارتند از، تاریخ کرها از آغاز تا جنگ جهانی اول ، تاریخ کردهای ایران ، عراق و ترکیه و سوریه .

کتاب "با این رسوایی چه بخشایشی" اثر جانانان رندل که قسمت عمده کتاب به روند شکل گیری جنبشهای کردی در عراق و شکل گیری حکومت اقلیم کردستان عراق پرداخته است. کتاب به چندین فصل که هر فصل در بردارنده موضوع خاصی در مورد کردهای عراق، نقش آمریکا و ایران درباره جنبش بارزانیها و کشتارهای رژیم بعث عراق و انفال کردها و شکل گیری منطقه پرواز ممنوع و قیام ۱۹۹۱ م کردها می پردازد. تقسیم شده است .

کتاب " جنبش ملت کرد و خواست استقلال " اثر " کریس کوچرا " در این کتاب علاوه بر تاریخ جنبشهای کردی در کردستان بصورت کردستان بزرگ تحلیلی از خواست کردها برای استقلال و ناسیونالیسم کردی بررسی تاریخی-تحلیلی شده است .

کتاب " آینده کردستان عراق " اثر " اولیری برندان، جان مک گری و خالد صالح " این کتاب ترجمه نشده است کتاب حاوی ۱۲ مقاله در باره تاریخ کردها ، فدرالیسم در کردستان عراق ، تحلیل تاریخی از شکل گیری اقلیم کردستان و آینده کردستان عراق میباشد. مهمترین موضوعاتی که در این بخشها آمده است عبارتند از تاریخ کردها از آغاز ، شکل گیری حکومت اقلیم کردستان ، فدرالیسم و اقلیم کردستان و عراق فدرال ، حکومت اقلیم و تعامل آن با آمریکا و ترکیه ، و آینده اقلیم کردستان میبا شد .

کتاب "کردها در عراق گذشته، حال، آینده" اثر "کریم ییلدیز" یکی از فعالان حقوق بشر در لندن که به تحلیل وضعیت کردها در گذشته، حال و آینده پرداخته است. مهمترین موضوعاتی که در این کتاب آمده است عبارتند از تاریخ و پیشینه کردها، کردها و شکل گیری عراق، کردها و جنگ دوم خلیج، کردها و منطقه فدرال و مهمترین آن یعنی آینده کردها.

کتاب "کردها و سیاست خارجی جمهوری اسلامی" اثر "آقای جعفر حق پناه" که در آن با استفاده از نظریه موازنه فراگیر وضعیت بوجود آمده در کردستان عراق و تاثیرات آن بر منطقه و روابط منطقه ای پرداخته استن کتاب نیز با یک پیشینه تاریخی از کردها آغاز میشود سپس به بررسی وضعیت کردها در ۳ کشور ایران، سوریه و ترکیه میپردازد و در ادامه با تکیه بر نظریه موازنه فراگیر تاثیرات این شکل گیری را بر کشورهای همسایه بررسی میکند. کتاب شامل سه فصل و چندین گفتار میباشد که عمده تورکز آن در باره سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران درباره کردهاست.

کتاب "کردها و قدرتهای منطقه ای و فرا منطقه ای" اثر "علیرضا شیخ عطار" در آن بعد از یک بررسی تاریخی از وضعیت کردها به تاثیرات سیاستهای منطقه ای قدرتهای منطقه ای مانند ایران و ترکیه و قدرتهای جهانی مانند انگلیس، فرانسه، روسیه و آمریکا بر سرنوشت کردها پرداخته است.

مقاله "تاثیر خودگردانی کردهای شمال عراق بر کشورهای "همسایه اثر" محمد رضا حافظ نیا" در این مقاله ابتدا دستاوردهای سیاسی-اقتصادی واجتماعی حکومت اقلیم کردستان در مدت ۱۵ سال بررسی شده و سپس به تحلیل تاثیرات آن بر کشورهای همسایه پرداخته است. در این تحقیق این تاثیرات در سه حوزه عاطفی، سیاسی و اقتصادی بررسی شده است.

مقاله

"Federal" The Kurdish Regional Constitution Within The Framework Of Iraqi
اثر "مایکل جی. کلی" که در آن به بررسی وضعیت منطقه کردستان عراق در چهار چوب عراق فدرال و جنبه های اجتماعی، سیاسی، قومیتی، و فرهنگی آن پرداخته است و اختلافات حکومت اقلیم کردستان با حکومت مرکزی را در زمینه های بالا بررسی مینماید.

مقاله "Confidence Building Between Turks And Kurd" اثر "دیوید. ال. فیلیپ" که در آن به بررسی دیدگاه ها و منافع ایران، ترکیه، آمریکا و حکومت اقلیم کردستان در مورد مسائل مناقشه آمیز در سطح منطقه مانند انرژی، آینده فدرالیسم و همکاری و تقابل کشورهای ذی نفع پرداخته است.
در این تحقیق سعی شده تا در چهارچوب مبانی نظری مکتب کپنهاگ تاثیرات شکل گیری حکومت اقلیم کردستان در زمینه های نظامی-امنیتی، سیاسی-اجتماعی و اقتصادی بر دیدگاهها و منافع کشورهای درگیر در

منطقه و همچنین احزاب مهم کرد منطقه در چهارچوب یک زیر مجموعه امنیتی بررسی شود. در این تحقیق بر جغرافیا و تاریخ کردها بصورت یک کل پرداخته شده و بررسی مشکلات این جمعیت قومی در چهارچوب منطقه ای مورد ارزیابی قرار گرفته است.

۷-۱- تعریف مفاهیم :

حکومت اقلیم کردستان Kurdistan Regional Government

حکومت اقلیم کردستان به کردی حکومتی ههرئمی کوردستان،(Herêmî Kurdistan)، یک منطقه خودگردان در بخش شمالی کشور عراق است. کردستان عراق از شرق با ایران از شمال با ترکیه و از غرب با سوریه هم مرز است. مرکز آن اربیل است. از سال ۱۹۹۱م بواسطه اعلام منطقه پرواز ممنوع بر مدار ۳۶ درجه و قیام مردم کرد شمال عراق تشکیل شد و در سال ۲۰۰۳ م بعنوان یک منطقه فدرال در عراق جدید رسمیت یافت.^۱

فدرالیسم Federalism

فدرالیسم شکلی از همبستگی و سازمان بندی سیاسی است که واحدهای حکومتی جداگانه موجود در نظام سیاسی جامع تری را به هم می پیوندد و به هر یک از ان واحدها امکان می دهد که تمامیت و یکپارچگی سیاسی خود را حفظ کنند. فدرالیسم معاهده ای است فی مابین دولتهای محلی و دولت مرکزی در چهارچوب قانون اساسی کشور براساس این پیمان ، قدرت میان حکومتهای محل یو مرکز تقسیم می شود. در نتیجه فدرالیسم تلفیقی است از یکپارچگی ، گوناگونی ، تمرکز وعدم تمرکز قانون فدرال در عمل اساسی یک سیستم فدرالی ، روش و شیوه قدرت مرکزی و نهادهای قانونی را مشخص می کند . بدین معنی که حکومت مرکزی قادر نیست خارج از حدود قانونی ، بر حکومت های محلی اعمال نفوذ نماید . دو نوع تقسیم بندی در مورد مناطق فدرال وجود دارد، در یک تقسیم بندی بر اساس رعایت مسائل قومی و ملی حوزه قلمرو دولت فدرال مشخص می شود و در تقسیم بندی دیگر براساس وسعت مناطق و جغرافیای مناطق ، است که تقسیم بندی دولت فدرال انجام می شود . فدرالیسم از طرفی باعث می شود ساکنان مناطق و جمهوری های کوچک – حکومت های محلی به صورت فعالانه تری در ساخت قدرت شرکت کنند و از طرفی دیگر در سطح دولت مرکزی مانع شکل گیری حکومت دیکتاتوری و توتالیتری شود.

^۱ . دا نشنامه ویکی پدیا Kurdistan Regional Government /w/index.php?title= . <http://fa.wikipedia.org>

مکتب کپنهاگ Copenhagen Peace Research Institute

مکتب کپنهاگ اصطلاحی است که بیل مک سوئینی برای آثار و نقطه نظرات بری بوزان، آل ویور، دو ویلدو برخی دیگر از صاحب نظران امنیتی به کار برده است. این مکتب جزو اولین رهیافت هایی است که در راستای پایه گذاری جایگاهی مستقل برای مطالعات امنیتی تلاش نموده است. بوزان و آل ویور هر دو نو واقع گرا هستند بنابراین شاهد تأثیر اندیشه های نواقع گرایانه در تحلیل های آنها از امنیت هستیم.^۱

مجموعه امنیتی منطقه ای Regional Security Complex

بوزان مجموعه امنیتی منطقه ای را به صورت یک دسته از کشورهای با شبکه ای از روابط امنیتی متمایز و مهم که تضمین می کند، اعضاء دارای سطح بالایی از وابستگی متقابل امنیتی هستند، توصیف می کند. یک گروه از کشورها که نگرانی های امنیتی اولیه و اصلی آنها به اندازه ی بهم پیوسته است که در واقع تصور امنیت ملی آنها جدا از یکدیگر ممکن نیست. بنابراین عنصر مرکزی و محوری در مجموعه های امنیتی، روابط امنیتی آن و مولفه های وابستگی متقابل است که به امنیت مربوط می شود. بوزان همچنین این مجموعه ها را برحسب عامل جغرافیا شناسایی و تعیین می کند. مانند مجموعه های امنیتی آسیای جنوب شرقی ... و تاکید بر این نکته که فرآیندهای امنیتی منطقه ای ممکن است دارای حیاتی جدا از نظام جهانی بوده و تاثیر نظام جهانی را به صورت های متفاوتی منعکس کنند.^۲

۸-۱- روش پژوهش و گردآوری داده ها:

در این پژوهش از روش تبیینی-تحلیلی استفاده شده است و ضمن تعریف مفاهیم به کار گرفته شده به گردآوری داده ها به طور عمده از طریق روش کتابخانه ای و بانک های اطلاعاتی و اینترنت صورت گرفته شده است.

۹-۱- مشکلات و تنگناهای احتمالی تحقیق:

کمبود منابع به زبان فارسی و امنیتی بودن اطلاعات در زمینه تحقیق و عدم دسترسی به آن و همچنین گستردگی عوامل تاثیر گذر در تحقیق که بررسی موضوع را بسیار پیچیده نموده است.

^۱. دانشنامه ویکی پدیا http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Copenhagen_School

^۲. دیوید ای، لیک، پاتریک، ام. مورگان، نظامهای منطقه ای، امنیت سازی در جهانی نوین، مترجم سید جلال دهقانی فیروز آبادی، تهران

۱۰-۱ - سازماندهی تحقیق:

تحقیق به پنج فصل تقسیم شده است. در فصل اول که مقدمه تحقیق می باشد، شامل بخشهای نظیر، بیان موضوع، تعریف مفاهیم، اهداف تحقیق، ادبیات موجود، سوالات و فرضیات تحقیق، متغیرها، روش پژوهش و چهارچوب نظری تحقیق، مشکلات تحقیق و سازماندهی تحقیق موردنظر می باشد.

در فصل دوم، مبانی نظری تحقیق که بر روی مکتب امنیتی کپنهاگ بنا شده مورد بررسی قرار گرفته است. زیرمجموعه امنیتی منطقه ای هسته اصلی این بررسی میباشد، در این فصل، مبانی هستی شناختی، معرفت شناسی، شناخت زیرمجموعه های امنیتی و تهدیدهای امنیتی و آنارشی در مکتب کپنهاگ بررسی شده است.

فصل سوم تحقیق به بررسی و تحلیل سیاسی- اجتماعی و تاریخی- جغرافیایی کردستان، هویت- زبان و در ادامه به بررسی جغرافیای سیاسی کردستان عراق پرداخته شده است. روند تاریخی شکل گیری حکومت اقلیم کردستان و بررسی احزاب مهم و تاثیرگذار در منطقه اقلیم کردستان از جمله بررسی احزاب اسلامی و بررسی وضعیت اقلیت های قومی و دینی- مذهبی در کردستان عراق در این فصل به منظور درک بهتر از وضعیت کردها و وضعیت تاریخی و جغرافیای سیاسی منطقه صورت گرفته است. در ادامه این فصل شکل و ساختار حکومت اقلیم کردستان در چهارچوب فدرالیسم با توجه به قانون اساسی عراق بررسی شده است و در آن وضعیت، انتخابات پارلمانی، فدرالیسم، وضعیت اقتصادی و دستاوردها و نقاط ضعف ساختار حکومت اقلیم کردستان بررسی شده است.

در فصل چهارم، به بررسی، چند عامل مهم و تاثیرگذار که دیدگاههای کشورهای تشکیل دهنده زیر مجموعه امنیتی کردستان داشته پرداخته ایم، ابتدا به بررسی مسئله کرکوک و، و در ادامه تحلیلی تاریخی- سیاسی از احزاب مهم مخالف جمهوری اسلامی ایران انجام شده است و در پایان این فصل نیز دیدگاه و نظرات یکی از مهمترین احزاب مخالف عمده ترکیه یعنی، پ.ک.ک بعنوان حزب مخالف که دارای جنبه نظامی - امنیتی قوی می باشد بررسی شده است.

در فصل پنجم، ابتدا به بررسی حوزه های تاثیرگذاری تشکیل اقلیم کردستان و ثبات آن بر کشورهای منطقه یعنی ایران، ترکیه و سوریه از سه جنبه نظامی-اطلاعاتی، سیاسی-اجتماعی و اقتصادی پرداخته شده و در ادامه به تحلیل این شکل گیری در چهارچوب یک زیرمجموعه امنیتی بنام «زیرمجموعه امنیتی کردستان» و تاثیر آن

بر دیدگاهها و منافع کشورهای درگیر در این مجموعه پرداخته شده است که با یک تحلیل جغرافیایی از زیرمجموعه آغاز و سپس سطح داخلی زیرمجموعه بررسی شده است و سپس به بررسی سطح منطقه ای و دیدگاهها و منافع ترکیه، اقلیم کردستان، ایران، اسرائیل و آمریکا پرداخته شده است، و سپس نقطه اتصال آن به سطح جهانی بررسی شده.

فصل ششم، نتیجه گیری و پیشنهادات تحقیق را دربرمی گیرد، که در آن از داده های تحقیق در مورد اثبات یا رد فرضیه های تحقیق استفاده شده است.

رشته روابط بین الملل با توجه به گستردگی حوزه مطالعاتی خود و حجم زیاد موضوعی نظریه های آن و از طرف دیگر عدم امکان بررسی همه نظریه های موجود در آن ایجاب میکرد تا تحقیق بر اساس یک تئوری تبیین علمی شود. بنابراین تئوری که می توانست پاسخگوی ضرورت و چرایی مسئله را بهتر روشن کند مکتب کپنهاگ می بود. . مکتب کپنهاگ، تنها مکتبی است که منحصراً مبتنی بر مطالعات امنیتی بوده و در پی پایه گذاری جایگاهی مستقل برای مطالعات امنیتی است و مطالعات امنیتی را از مطالعات استراتژیک تفکیک کرده و در زیر مجموعه روابط بین الملل قرار داده و مطالعات استراتژیک را نیز در ذیل مطالعات امنیتی مورد مطالعه قرار می دهد. بنابراین ضرورت انتخاب مکتب کپنهاگ بعنوان پایه تبیین تحقیق دلایل ذیل را طلب می کند از جمله سطح تحلیل این تئوری جهانی نبوده و بیشتر گرایش به تحلیل منطقه گرایی دارد، امنیت چند بعدی بررسی میشود و تنها بعد نظامیگری را شامل نمیشود ، به همه موضوعات به دید امنیتی نگاه نکرده و سعی در نفی آن دارد و در تبیین منطقه گرای میتوان از نظریه مجموعه های امنیتی در این مکتب استفاده نمود.

۱-۲- چشم اندازهای نظری درباره امنیت پس از جنگ سرد:

سه دیدگاه منطقه گرایی و جهان گرا و نئورئالیست ، اصلی ترین دیدگاه های ساختار امنیت بین المللی پس از جنگ سرد هستند نئورئالیسم دولت محور بوده و یک ادعا بر قطبش قدرت متکی است ... بحث اصلی

حول توزیع قدرت مادی در نظام بین المللی است که مطابق نئورئالیسم تعیین کننده ساختار سیاسی و در نتیجه امنیتی و نیز چگونگی ارتباط این ساختار با منطق توازن قدرت است.

در نئورئالیست دغدغه اصلی شناخت اهمیت تغییر "جنگ سرد" برای پی بردن به پیامدهای امنیتی آن است و با وجود اولویت سطح سیستم جواب در همان سطح خواهد بود.

چشم انداز جهان گرا اغلب ریشه در رهیافت های فرهنگی ، فراملی و اقتصاد سیاسی بین المللی دارد . شاید آشکارترین دوران مایه هدایت کننده جهانی شدن روند غیر سرزمینی شدن سیاست جهان باشد در قرائت های افراطی تر " چه مارکسی و چه لیبرائی " غیرسرزمینی شدن هر آنچه را که در برابر آن قرار دارد در نور دیده و دولت و نظام دولتی را از صفحه اصلی و مرکزی سیاست جهانی خارج می کند. قرائت معتدل تر دولت ونظام دولتی را حفظ اما بسیاری از بازیگران غیر دولتی ونظام هایی را وارد ماجرا میکنند که داخل یا خارج مرزهای دولتی عمل می کنند. ویژگی بارز جهانی شدن ، پذیرش نقش فعالتر ومستقل تر ، شرکتها ، انواع سازمانهای سیاسی ، اجتماعی غیر دولتی وسازمانهای بنیاد حکومتی و رژیم هاست.

نقطه کانونی جهانی شدن چگونگی باز تعریف حاکمیت سرزمینی به عنوان اصل نظم دهنده فعالیت های بشر است که حتی در برخی موارد شبکه هایی که بهبودهای قابل توجه اجتماعی و فنی را در شکل قابلیت حمل ونقل و برقراری ارتباط میان تقریباً همه کالاها ، اطلاعات و ایده ها بوجود می آورند. دولت بازیگری است در این شبکه ها ولی الزاماً و حتی معمولاً آنها را کنترل نمی کند و رفته رفته تحت نفوذ و کنترل آنها قرار می گیرد.

سومین چشم انداز منطقه گرایی است . در دنیای پس از جنگ سرد سطح منطقه ای برای دولت آشکار به مکان هنری منازعه وهمکاری و برای پژوهشگرانی که در پی تبیین امور امنیتی معاصر هستند ، به سطح تحلیل تبدیل شده است.^۱ برای این موضوع دو دلیل وجود دارد :

اولاً اینکه افول رقابت ابرقدرتها کیفیت نفوذ منافع قدرتهای جهانی در سایر مناطق جهان را کاهش می دهد.

دوماً اغلب قدرت های بزرگ نظام بین المللی پس از جنگ سرد اکنون قدرتهای سمجی نیستند.

---

^۱ . باری بوزان ،الی ویور، مناطق و قدرتها، ترجمه رحمان قهرمان پور، تهران ، پژوهشکده مطالعات راهبردی ، ۱۳۸۸ ص ۱۷

یعنی پایان جنگ سرد امکانات جدیدی برای نظمهای منطقه ای همکاری جویانه تر فراهم کرده است .
اکنون مسئولیت بیشتری برعهده کشورهای منطقه ای گذاشته می شود تا مناقشات خود را ادره کنند^۱

۲-۲- مکتب کپنهاگ

۱-۲-۲- هستی شناسی

در اندیشه های بنیان گذاران مکتب کپنهاگ مبحث هستی شناسی به صراحت مشخص نشده. اما می توان با استناد به مطالعات ومواضع ، نویسندگان وشارحان آن و همچنین وابستگی "بری بوزان" یکی از بنیان گذاران این مکتب به مکتب انگلیسی، نوعی بینش هستی شناختی مستتر در آن را مورد واکاوی قرار داد.
در هستی شناسی ، مکتب کپنهاگ دولت محور می باشد، علیرغم اهمیت به امنیت فردی و نقش و جایگاه ویژه آن در این مکتب درنهایت این دولت است که مرجع امنیت می باشد.

بوزان و ویور به منظور فهم امنیت در برابر مک سوئنی ، معتقدند که ابتدا با یدیستی دولت را بررسی کرد . چرا که دولت امری است که در اجتماع شکل می گیرد، ماهیت تاسیسی و نه طبیعی دولت ها نشان میدهند که امنیت نیز بر ساخته تصور آدمیانی است که در اجتماع زندگی می کند^۲.

این برداشت که دولت ها ماهیتی تاسیسی دارند به یک دیدگاه که در واقع مربوط به مکتب انگلیسی از جامعه بین الملل ارتباط دارد که در آن جامعه ملل مرکب از دولتها در شرایطی وجود دارد که گروه از دولت ها با آگاهی از برخی منافع مشترک و ارزشها مشترک به یک جامعه شکل دهند ، به این معنا که در روابطشان با یکدیگر خود را مقید بر مجموعه ای مشترک از قواعد تصور کنند و کارکرد نهادها ی مشترک سهیم باشند^۳.

این یعنی توجه به طبیعی نبودن پدیده ها و برسازی آنها در مکتب کپنهاگ مانند مکتب انگلیسی نگاه تاریخی بر پدیده های اجتماعی و خاصه امنیت می باشد و تاکید بر نقش هنجارها، قواعدو فرهنگ و مفروضه

^۱ . دیوید. ای . لیک و پاتریک.ام مورگان، پیشین ، ص ۲۰

^۲ . نبی الله ابراهیمی ، «تاملی بر مبانی و مفاهیم مکتب کپنهاگ» ، فصل نامه سیاست خارجی ، سال بیست و یکم ، شماره ۳ ، تابستان ۸۶ ، ص

۴۴۲

^۳ . حمیرا مشیرزاده ، «مبانی فرا نظری مکتب انگلیسی در روابط بین الملل»، مجله پژوهش ، حقوق و سیاست ، پاییز ۸۳ شماره ۱۲ ، ص ۱۷۱